MARIA-ALEXANDRINA TOMOIAGĂ

DESEMNAREA METASEMICĂ A *OMULUI*[*] ÎN LIMBA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ

0. Studiul de față are în centrul interesului analiza fenomenului metaforic, orientată dinspre nivelul universal al limbajului, intenționând recuperarea elementelor skeuologice situate în amonte față de sistemul unei limbi, dar bazându-se pe semnificatele limbii (în cazul de față, limba română). Din acest unghi, ne propunem să urmărim finalitatea designativă a limbajului, motiv pentru care vom ordona metasemiile designaționale (metaforele din planul vorbirii) în funcție de țintă, nu în funcție de sursă, iar cercetarea noastră se orientează înspre modul în care este desemnat *omul* în vorbirea în limba română contemporană. Pentru atingerea scopului nostru, ne vom sprijini pe reperele oferite de semantica designațională integrală, dar şi pe valorizarea interpretativă a unor sugestii din câmpul studiilor cognitiviste.

Noțiunea de *metasemie* o preluăm de la Mircea Borcilă (2011–2012, 2013) care, în prelegerile sale din ultimii ani, propune o nouă terminologie în metaforologie, prin care separă *metafora* de *metasemie*[1]. Principala diferență dintre acestea se relevă odată cu raportarea la universurile de discurs (Coşeriu 1955/2009, 2000/2010), *metasemia* situându-se în universul de discurs al *experienței curente*, în timp ce *metafora* se plasează în universul de discurs al *fanteziei*. Atenția cercetării noastre este îndreptată spre *metasemie*, care nu este definibilă ca o *meta-semnificație*, într-un plan *meta-semantic*, ci ca „fenomen lingvistic prin care se adaugă conținut semantic la *semie*" (Borcilă 2013). *Semia* se realizează prin *desemnare*, *semnificație* şi *sens*, ca ilustrare normală a funcției semnificative, iar *conținutul semantic* care se adaugă semiei în cadrul *metasemiei* „sporeşte conținutul semnificațional", fiind un „adaus de conținut cognitiv-intuitiv care nu este determinat de cauze, ci are doar finalități" (*ibidem*). Prin *metasemie* se identifică două conținuturi, în pofida diferențelor din manifestarea primară a funcției distinctive,

[*] Studiul de față face parte dintr-o cercetare mai amplă, finalizată prin teza de doctorat Tomoiagă 2014.

[1] Termenul *metasemie* a mai fost folosit şi de către M. P. Bologna (2003), care recunoaşte rolul reprezentării în procesul designațional şi situează astfel procesul metasemic în planul universal al limbajului, dar îl apropie mai degrabă de polisemie sau de polivalența designațională (Borcilă 2013). V. Bahnaru (2009, p. 170), la rândul său, face o analiză a *metasemiei*, dar îi conferă un caracter mai general, circumscriind „toate tipurile posibile de mutații semantice, inclusiv cele care nu au la bază transferul metaforic sau metonimic".

DACOROMANIA, serie nouă, XXI, 2016, nr. 1, Cluj-Napoca, p. 79–94

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)

stabilind o „dimensiune intuitivă unitară” (*ibidem*), creându-se „punți” între zonele structurate distinctiv şi surprinzându-se „unitarul în diferență” (*ibidem*).

„Criteriul orientativ” (Borcilă 2002–2003, p. 68) în funcție de care se poate contura cadrul disciplinar al investigării fenomenului metasemic este trihotomia planurilor limbajului. Metafora, pe care Coşeriu (1952/2009: 180) o defineşte, într-„un sens foarte amplu”, drept „expresie unitară, spontană şi imediată a unei viziuni, a unei intuiții poetice” (*ibidem*), este denumită de Mircea Borcilă (2013) „metasemie generică”. Într-un sens mai specific însă, se poate vorbi despre metasemie la toate cele trei niveluri ale limbajului: la nivel universal – *metasemia designațională* –, la nivel istoric – *metasemia idiomatică* – şi la nivel individual – *metasemia sensului*.

Cercetarea noastră se situează la nivelul universal al limbajului, încadrându-se în ceea ce Eugeniu Coşeriu (1955/2009) prefigurase a fi *lingvistica vorbirii*, menită să studieze *numirea*, *determinarea* şi *cadrul***,** precum şi *metasemia*. O investigație lingvistică ce îşi propune situarea de la bun început pe „terenul” vorbirii este nevoită să-şi extindă sfera preocupărilor dincolo de limbajul propriu-zis, orientând cunoaşterea prin semnificatele limbii către universul lucrurilor. *Semantica skeuologică* (Coseriu 1995, p. 191) se anunță a fi „o nouă ştiință” (*ibidem*) menită să recupereze ceea ce se află în amonte față de limbă, de sistem, dar bazându-se pe semnificatele limbii în vederea finalității designative a vorbirii. Compatibilitatea dintre semantica skeuologică şi semantica cognitivă este remarcată de Coşeriu însuşi, iar în cercetarea noastră asupra metasemiei designaționale vom încerca o apropiere între cele două direcții de cercetare, cu scopul de a observa în ce măsură se întrepătrund şi dacă există elemente ce pot fi reciproc fructificate.

Metasemia designațională reprezintă, de fapt, ceea ce Mircea Borcilă numise anterior (2002–2003) *metaforica vorbirii*, iar „statutul privilegiat” (*ibidem*, p. 69) al acesteia îşi are sursa în faptul că impulsul creator manifestat în activitatea metasemică, ce are la bază „competența metaforică” (*ibidem*), nu depinde de o anumită limbă, ci de „o *cunoaştere metaforică*, o cunoaştere prin *imagini*, care, de altfel, se orientează atât de des în aceeaşi direcție încât ne face să ne gândim în mod serios la o anumită unitate universală a imaginației umane, dincolo de diferențele lingvistice, etnice sau culturale” (Coşeriu 1952/2009, p. 179). Ca obiect de interes al lingvisticii vorbirii, metasemia este o altă cale prin care se poate realiza desemnarea, fiind o alternativă la determinarea directă, care nu poate ‘prinde’ toate *aspectele inedite* ce apar în lumea extralingvistică. Pentru a putea numi anumite *aspecte inedite* şi pentru a putea vorbi despre ele, se face apel la o determinare metasemică, ce permite o apropiere între două domenii eterogene, dincolo de semia lor. În cadrul lingvisticii vorbirii, metasemia designațională poate fi explorată din unghiul celor două funcții ale vorbirii: funcția *denominativă* (*onomasein*) şi funcția *„discursivă”* (*legein*) (Borcilă 2002–2003, 70–71).

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)

1. MODURILE METASEMICE

O binecunoscută tipologie a metaforelor îi aparţine autoarei franceze Joëlle Tamine (1979), iar la baza acesteia este situată relaţia sintactică dintre „termenul propriu" şi „termenul figurat", pe care, treizeci de ani mai târziu (Gardes Tamine 2011), îi redenumeşte *temă* şi *foră*. În acest context al delimitării celor doi termeni, Gardes Tamine defineşte metafora drept relaţia dintre temă şi foră, mediată de un instrument sintactic. În funcţie de semnificatul categorial (în termeni coşerieni) al temei şi al forei, dar şi în funcţie de natura instrumentului sintactic de la baza relaţiei dintre temă şi foră, autoarea defineşte diferenţele dintre două tipuri de metafore: *in praesentia* şi *in absentia* (*ibidem*, p. 84–85). Metaforele *in praesentia* reunesc tema şi fora care au acelaşi semnificat categorial, numele, iar relaţia sintactică se realizează printr-un verb copulativ, prin apoziţie şi prin prepoziţie. În structura metaforelor *in absentia* intră, în schimb, şi alte semnificate categoriale, adjectivale, verbale şi, mai rar, adverbiale, însă specificul acestora constă, mai mult, în faptul că reunesc o temă şi o foră care „aparţin unor părţi de discurs diferite, având drept consecinţă imposibilitatea ca verbele şi adjectivele să intre într-o structură *in praesentia*[2]" [*ibidem*, p. 125 – trad. n., M.-A.T.].

M. Borcilă (2013), pe de altă parte, identifică trei moduri metasemice formale: unul primar, monocategorial, un mod metasemic secundar, bicategorial, şi unul terţiar sau verbal copulativ. La baza acestor moduri metasemice se află relaţia dintre *temă* (*topic*) şi *remă* (*vehicul*), care nu este una de natură primordial sintactică, întrucât este situată în perspectivă designaţională. În planul universal al vorbirii finalitatea este designaţională, limbajul este semantic, nu apofantic, şi reprezintă capacitatea universală a semnului lingvistic de a se raporta la *extralingvistic*: fapte, sentimente, lucruri etc. Orientarea materialului semnificaţional virtual spre real se poate realiza prin două căi: una directă, prin operaţiile determinării (Coşeriu 1955/2009), iar alta indirectă, prin *determinare transdomenială*. Spre deosebire de determinarea directă, care poate fi redusă la o simplă denominaţie, determinarea metasemică se realizează printr-un transfer interdomenial în vederea denumirii unui aspect experienţial nou. Această operaţie fundamentală se înfăptuieşte nu prin „categorii ale raţiunii" (*ibidem*, p. 179), ci prin intuiţie şi imagini[3]. Intuiţia este anterioară predicaţiei, ea nu se realizează prin analiză (desprinderea unei proprietăţi)

[2] „[…] elles relient un thème et un phore appartenant à des parties du discours différentes, ce qui este la conséquence de l'impossibilité pour les verbes et les adjectifs d'entrer dans une structure *in praesentia*" (Gardes Tamine 2011, p. 125).

[3] „[...] ne aflăm în prezenţa unor încercări de a clasifica realitatea, nu prin intermediul unor categorii ale raţiunii, ci prin imagini şi în prezenţa unor analogii stabilite nu din punct de vedere strict formal, între cuvinte, ci poetic, între «viziuni» care trebuie să fi apărut într-un anumit moment în imaginaţia creatoare a cuiva" (Coşeriu 1952/2009, p. 179).

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)

şi sinteză (reatribuirea ei), ci prin sesizarea unitarului indivizibil sau νοήσεις τῶν αἰδικαζέτων.

1.1. Modul metasemic primar este unul monocategorial, astfel încât atât tema, cât şi rema se exprimă prin semnificatul categorial substantival (*i.e.* prin nume). În interiorul acestui grup se regăsesc trei submoduri metasemice: unul apoziţional şi două instrumentale.

Modul metasemic apoziţional se realizează prin juxtapoziţia temei şi a remei, însă trebuie să remarcăm că majoritatea metasemiilor din corpusul[4] nostru, care se încadrează în această categorie, au exprimată doar rema, în timp ce cazurile în care tema şi rema apar împreună sunt destul de rare. Exemplele de metasemii care păstrează doar rema sunt numeroase, iar tema poate fi uşor subînţeleasă din *contextul verbal*, care cuprinde „*ceea ce s-a spus înainte* [...] şi *ceea ce se va spune* în acelaşi discurs" [Coşeriu 1955/2009, p. 226 – subl. a.], dar şi ca urmare a influenţei *domeniului*, ca *regiune* a experienţei obiective în care este cunoscut obiectul de către vorbitori:

om – animal: „Măi, *animalule*!" (Tomoiagă 2014, nota 79);
om – potaie: „Ce vrei, *potaie*?" (*ibidem*, nota 126);
locuinţă – cocină: „Adică eşti medic şi stai într-*o cocină*!" (*ibidem*, nota 163);
cap – bostan: „Chiar nu-ţi intră nimic la *bostan*" (*ibidem*, nota 242).

Modul metasemic primar instrumental este, pe de o parte, mediat lexical prin prepoziţii, iar, pe de altă parte, este mediat lexico-sintactic, prin genitiv, amândouă fiind foarte bine reprezentate în corpusul nostru de metafore din vorbirea în limba română. Vom exemplifica modul metasemic mediat lexical prin exemplele:

turmă de proşti: „Dovada că o mare *turmă de proşti* termină această facultate, care odată avea un prestigiu..." (*ibidem*, nota 161);
naţiune de loaze: „Doar *o naţiune de loaze* îşi urăşte dascălii" (*ibidem*, nota 182).

Cu toate că aceste două exemple, *turmă de proşti* şi *naţiune de loaze*, par similare, atât din punctul de vedere al construcţiei, cât şi din punctul de vedere al conţinutului, diferenţele sunt esenţiale din ambele puncte de vedere. În construcţia metaforică *naţiune de loaze* primul termen este tema, rematizarea se face prin prepoziţie, iar aceasta arată substanţa temei: o naţiune compusă/formată din loaze. Aparent, prepoziţia *de* din construcţia *turmă de proşti* arată tot substanţa (o turmă care conţine proşti, în manieră similară cu o turmă care conţine oi, de pildă), însă tema este *proşti*, nu *turmă*, iar, în consecinţă, informaţia nouă nu se regăseşte în *proşti*, ci în *turmă* (ca mod de organizare a proştilor), care este, de altfel, rema.

În ceea ce priveşte modul metasemic mediat lexico-sintactic, acesta este prezent în exemple precum:

[4] Corpusul de metafore din limba română contemporană a fost constituit în cadrul cercetării doctorale a autoarei şi se poate regăsi în întregime în Tomoiagă 2014.

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)

ascuțimea minții: „Vrei să-ți păstrezi *ascuțimea minții*?” (*ibidem*, nota 171);
vâltoarea mulțimii: „În *vâltoarea mulțimii*, un banner anunța că nici țărăniștii nu au prea stat pe acasă” (*ibidem*, nota 197).

Relația rematică se realizează prin genitivator care, în limba română, este un semnificat instrumental pentru caz, nu doar o prepoziție ca în alte limbi. În sintaxa vorbirii, tema este cel de-al doilea termen: *mintea, mulțimea*, iar rema este primul termen: *ascuțimea*, *vâltoarea*, cel care aduce informația nouă.

1.2. Modul metasemic secundar este extrem de bogat ilustrat în corpusul nostru, atât cu structuri adjectivale, cât şi cu structuri verbale, fiind similar, în mare parte, cu metaforele *in absentia*, după taxonomia lui Joëlle Gardes Tamine (2011). Structurile adjectivale, verbale şi, mai rar, adverbiale, sunt considerate moduri metaforice secundare, deoarece, în ciuda faptului că în compoziția acestora intră un substantiv şi un adjectiv, un verb sau un adverb, agenții primari ai metasemiei rămân numele (Borcilă 2013).

Modul adjectival se ilustrează prin exemple de tipul:

om mistuit: „*Daniel Dăianu* cel *mistuit* de gânduri” (Tomoiagă 2014, nota 305);
om dărâmat: „*Victor*, *dărâmat* de tristețe în direct” (*ibidem*, nota 358).

Semnificații adjectivali au rolul de explicatori în cadrul determinării, precizând o caracteristică inerentă unei anumite ‘substanțe’: *aliment mistuit*, *construcție dărâmată*, iar prin transferul interdomenial al trăsăturii inerente ia naştere o metasemie adjectivală. În construcțiile de mai sus, *omul* constituie tema, în timp ce *alimentul* şi *construcția* reprezintă rema.

Modul metasemic verbal în ceea ce priveşte domeniul țintă OM nu este doar foarte frecvent utilizat, ci are şi o structură foarte variată care duce la identificarea dificilă a temei şi a remei. În urma analizei atente a unor exemple sugestive, am grupat metasemiile care au la bază structuri verbale în patru categorii:

1) semnificat nominal + semnificat verbal

[o persoană] *a măcăit*: „*Liliana Babus a* mai *măcăit* şi că în Germania e la fel”. (Tomoiagă 2014, nota 150).

În acest exemplu vom observa că există o contradicție între sintagmatic şi paradigmatic. Semnificatul verbal *a măcăit* este în solidaritate lexicală cu semnificatul *rață*, care este rema pentru tema + persoană *Liliana Babus*.

2) categorem pronominal + semnificat verbal tranzitiv + semnificat nominal

te roade grija: „De ce *te roade grija?*” (*ibidem*, nota 78).

Grija constituie tema, iar rema este reprezentată de un nume: *animal*, verbul *a roade* fiind în solidaritate lexicală cu *dinți*.

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)

3) semnificat verbal tranzitiv + semnificat nominal

clocesc o lege: „Politicienii *clocesc o lege* pentru a opri obscenitățile şi înjurăturile de pe site-uri” (*ibidem*, nota 145).

Tema o reprezintă semnificatul nominal *lege*, iar rema este semnificatul nominal care se află în solidaritate lexicală cu *a cloci*, *ou*.

4) semnificat verbal + semnificat instrumental

fierb de nerăbdare: „Pfff, deci *fierb de nerăbdare*” (*ibidem*, nota 71).

În exemplul precedent tema o reprezintă semnificatul instrumental, *de nerăbdare*, sporind gradul analitic, prin prepoziția *de*, care arată cauza, iar rema este *fierberea*.

1.3. Modul metasemic terțiar. Al treilea mod formal metasemic se realizează cu o copulă între două nume sau între un nume şi un semnificat adjectival. Copula, pe de altă parte, este de cele mai multe ori *a fi*, dar există în corpusul nostru şi exemple de metasemii în care copula este *a rămâne* şi *a ajunge*. Este foarte important de precizat că acest mod metasemic terțiar cu copulă se justifică doar dacă apreciem relația dintre temă şi remă din punct de vedere formal, însă rolul copulei la nivelul vorbirii nu este unul strict sintactic, în sensul unei gramatici idiomatice. La nivelul universal al vorbirii, copula are rolul de a identifica un aspect inedit, sesizat în experiență, cu un anumit obiect şi/sau imaginea sa stereotipică dintr-un domeniu experiențial eterogen, asociate altui semnificat. Nu avem a face, aşadar, cu o separare formală a unei trăsături a unui obiect, prin analiză şi de reatribuire a ei prin sinteză. Pentru o ilustrare mai exactă, iată câteva exemple selectate din corpusul pe care l-am propus:

toți sunteți nişte larve: „Toți sunteți *nişte larve* aia sunteți!” (*ibidem*, nota 108);
tu eşti o mămăligă: „Nu, tu eşti *mămăligă*!” (*ibidem*, nota 66);
omul rămâne gânganie: „Prefer *să rămân gânganie* pe net decât să ajung ce sunt ei acolo la Antena 3” (*ibidem*, nota 98).

Rolul copulei în aceste exemple nu este acela de a abstrage o trăsătură de la *oameni*, a o recunoaşte în *larve* sau în *mămăligă* şi apoi a o reatribui *oamenilor*, ci de a identifica o trăsătură insolită a oamenilor cu o imagine stereotipă (surprinsă din perspectiva aspectului sau a comportamentului) de sub unghiul semnificației *larvă*, respectiv, *mămăligă*. În ceea ce priveşte metasemiile în care copula este *a rămâne*, relația nu este nici în aceste cazuri una sintactică, ci una de identificare, tema fiind *om* iar rema, *gânganie*.

2. DESEMNAREA METASEMICĂ ŞI SEMANTICA COGNITIVĂ

Asumarea unei direcții de cercetare dinspre vorbire ne obligă să recuperăm aspecte referitoare la cunoaşterea lucrurilor, fapt semnalat de Coşeriu (1995, p. 191) însuşi, în momentul în care reclamă importanța constituirii unei „lingvistici

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)

skeuologice”. Inițiativa coşeriană este continuată în această direcție de către Mircea Borcilă (2011–2012, 2013), care distinge trei paliere ale designării: un palier *semnificațional*, un palier *reprezentațional* şi unul *ontologic-skeuologic*. La palierul semnificațional se regăsesc semnificatele, în dimensiunea lor asociativă, care se captează unitar, nediferențiat, ca moduri-de-a-fi, pre-sistemic, nu intra-sistemic, în latura lor „pozitivă” (Lazăr 2002–2003, p. 88), nu în opoziție cu celelalte semnificate ale sistemului, ci prin *noesis ton adiaireton*. În orientarea semnificatului spre ontologic, spre lume, acestuia i se ataşează *o schemă imagistică*, una *afectivă* şi una *simbolică*, la palierul reprezentațional, iar la ultimul palier, cel ontologic-skeuologic, se regăsesc ocurențele obiectelor din lume, cu manifestările şi trăsăturile lor specifice.

În procesul vorbirii, prin determinare, se parcurge de fiecare dată traseul acestor trei paliere, ca în exemplul „La noapte va veni *zăpada*”. Primul palier, cel semnificațional, conține semnificatul *zăpadă*, care este stocat intuitiv în lumea noastră segmentată lingvistic, ca mod-de-a-fi virtual al experienței (despre care ştim că asociată cu iarna). Prin designare, semnificatul virtual este orientat înspre lumea ocurențelor: *zăpada care va veni la noapte*, ataşându-i-se totodată o schemă imagistică – culoarea albă –, o schemă afectivă – bucurie (pentru că voi putea merge la schi) – sau, din contră, panică (pentru că nu am anvelope de iarnă) –, însă şi o schemă simbolică, puritate.

Primul şi al treilea palier au fost deja identificate în lingvistica integrală de către fondatorul acesteia, Eugeniu Coşeriu, însă palierul al doilea este introdus de către Mircea Borcilă (2011–2012, 2013) şi justificat ca dimensiune intuitivă necesară, prin care lumea noastră interioară se ancorează de cea exterioară. Palierul reprezentațional sau „asociativ-imagistic” (Borcilă 2011–2012) este asociat celui ‘ideal’, semnificațional, sub forma unor stereotipii care țin de aspect, de înfățişare, de comportament etc., fructificarea reprezentărilor imagistice constituind unul dintre punctele comune esențiale dintre semantica integrală şi semantica cognitivă.

Conceptul de *schemă imagistică* trebuie înțeles şi explicat în cadrul *experiențialismului* sau al *realismului experiențial*, direcție de cercetare a ştiințelor cognitive, dezvoltată de G. Lakoff şi M. Johnson (1980/1985), potrivit căreia la baza conținuturilor semantice se află experiența. Interacțiunea omului cu lumea, experiența lui în lume au un „*rol cognitiv*” (Faur 2013a, p. 16), M. Johnson (1987, p. XXXVI) propunându-şi ca principiu guvernant „reaşezarea corpului în minte” („putting the body back into the mind”), iar tocmai de aici derivă denumirea de *semantică experiențială*.

Valorificarea schemei imagistice în semantica designațională integrală este posibilă doar în spațiul intrasemnificativ al limbajului, pornind de la captarea globală a unui mod-de-a-fi, şi nu de la sesizarea unor ocurențe particulare ale realității. Cele două semantici, cea integrală şi cea cognitivă, au ca punct de întâlnire palierul reprezentațional, dar rolul atribuit acestui palier suscită interpretări diferite. În timp ce în semantica cognitivă, originea schemelor imagistice este pre-conceptuală,

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)

provenind din interacţiunea imediată a corpului cu lumea, cu obiectele din exterior, în semantica integrală, schemele imagistice au o funcţie asociată semnificatului, în procesul orientării acestuia spre lumea exterioară. Spre deosebire de schema imagistică din teoria cognitivistă, schema imagistică asociată nu reprezintă obiecte sau stări de fapt individuale din realitate, ci se ataşează semnificatelor din lumea segmentată lingvistic şi vizează orientarea acestora în cadrul procesului designaţional. În plus, în afara unei scheme imagistice, semnificatului i se poate asocia şi o schemă ce poartă o sarcină simbolică, cu o valoare construită cultural, dar şi una afectivă, legată de o anumită intuiţie în raport cu semnificatul respectiv. *Valenţa simbolic-culturală a schemelor* este sesizată şi accentuată în direcţia est-europeană a semanticii promovate de D. Dobrovol'skij şi Piirainen (2005), iar sursa acesteia este reperată în religie, mituri, poveşti, fabule, credinţe populare sau artă, în general.

Un alt punct de convergenţă între teoria integralistă şi cea cognitivă din a doua generaţie, de sorginte lakoviană, îl constituie importanţa acordată metaforei „convenţionale" (Lakoff–Johnson 1980/1985), „din viaţa cotidiană" sau „prin care trăim", dintr-o „perspectivă «nonretorică»" (Borcilă 2002–2003: 53), întrucât amândouă concepţiile îi atribuie metaforei o funcţie esenţial 'cognitivă'. Pentru a explica rolul cardinal al metaforelor 'convenţionale' în vorbirea cotidiană, semanticienii cognitivişti se bazează pe justificarea prezenţei metaforei în sistemul conceptual (sub formă de „concepte metaforice" sau „metafore conceptuale"[5]), modul în care acesta funcţionează reflectându-se în vorbirea cotidiană, ce reprezintă o dovadă a modului metaforic în care gândim şi vorbim. În viziunea semanticii cognitive, finalitatea metaforei se justifică la un nivel conceptual anterior limbajului, dar care devine accesibil prin limbaj şi implică o corespondenţă conceptuală între un domeniu ţintă şi un domeniu sursă.

Separarea nivelului conceptual de cel lingvistic în teoriile cognitiviste are drept consecinţă naşterea dihotomiei cognitiv *versus* lingvistic, care, în opinia noastră, nu se justifică, întrucât nu putem separa lingvisticul de conceptual, dar nici conceptualul de lingvistic[6], atâta timp cât conceptualul ia naştere în spaţiul semnificativ al limbajului, iar limbajul, în latura sa esenţială, reprezintă, de fapt, o primă conceptualizare („intuitivă"). În consecinţă, în abordarea noastră am acceptat şi am valorificat noţiunea de metaforă conceptuală, însă sub rezerva asimilării ei semnificatului, fiind de aceeaşi sorginte cu semnificatul însuşi.

Într-un studiu recent (Tomoiagă 2015) am propus o nouă taxonomie a metaforelor conceptuale, în funcţie de relaţia dintre ţintă şi sursă: 1. metafore conceptu-

[5] Particularităţile metaforelor conceptuale, posibilitatea integrării acestora în semantica designaţională, precum şi modul în care sunt configurate în vorbirea în limba română sau în operele literare sunt tratate amănunţit în Faur 2012 şi Tomoiagă 2015.

[6] Pentru o discuţie mai detaliată despre dihotomia *conceptual vs lingvistic*, vezi Faur 2013b, Müller 2008, Tomoiagă 2013 şi 2015.

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)

ale de *fiinţare*, 2. metafore conceptuale de *concretizare*, 3. metafore conceptuale de *resistematizare*. În prima categorie de metafore conceptuale se regăsesc acelea în care se proiectează de la domeniul-sursă la domeniul-ţintă aspecte ale unor entităţi vii, care sunt, pe de o parte, plante, în metaforele conceptuale de *simplă fiinţare*, iar, pe de altă parte, fiinţe umane, în metaforele conceptuale *personificatoare*. Prin metaforele conceptuale de concretizare, domeniul-sursă transferă domeniului-ţintă repere concrete referitoare la mişcare (subtipul a, *motorie*), la simţuri (subtipul b, *senzorială*) şi la organizarea internă (subtipurile c şi d, *structurală* şi *structural-descriptivă*). Spre deosebire de metaforele conceptuale de concretizare structurală, metaforele de resistematizare nu au ca finalitate dimensiunea concretă, ci doar reorganizarea după structura unui domeniu-sursă diferit.

3. DESEMNAREA METASEMICĂ A *OMULUI*

Metaforele conceptuale prin care este desemnat metaforic omul intră în categoria metaforelor de resistematizare, reorganizând domeniul conceptual OM în funcţie de alte domenii: ALIMENT, ANIMAL, CONSTRUCŢIE, CORP SOLID etc.:

OMUL ESTE ALIMENT
OMUL ESTE ANIMAL
OMUL ESTE CONSTRUCŢIE
OMUL ESTE CORP SOLID
OMUL ESTE FLUID
OMUL ESTE MATERIAL TEXTIL
OMUL ESTE METAL (OBIECT DIN METAL)
OMUL ESTE NATURĂ
OMUL ESTE PLANTĂ
OMUL ESTE SOL
OMUL ESTE UN APARAT
OMUL ESTE VEHICUL.

Resistematizarea nu se realizează însă în funcţie de aspectele esenţiale ale *omului*, ale *alimentelor, animalelor* etc., ci în funcţie de o serie de tipare achiziţionate tradiţional, cultural sau experienţial, asociate semnificatelor *om*, *aliment, animal* etc., în procesul orientării lor spre lume. În ceea ce priveşte cele două domenii văzute prin prisma definirii cognitiviste a metaforei ca înţelegere a unui domeniu conceptual în termenii altui domeniu conceptual, ne simţim datoare să reiterăm afirmaţia referitoare la faptul că lingvisticul şi conceptualul trebuie abordate împreună, întrucât conceptualul ia naştere în spaţiul semnificativ al limbajului (Tomoiagă 2013, p. 208; 2015, p. 57).

În ciuda faptului că ar putea părea un paradox, metafora, chiar dacă acceptăm că este lingvistică şi conceptuală în acelaşi timp, nu poate fi redusă la simpla punere împreună a două domenii conceptuale (Kövecses 2010, p. 4), a două „entităţi” (Goatly 1997, p. 16) şi nici chiar la activarea unei „structuri triadice” (Müller 2008, p. 31). Creaţia metaforică are la bază o intuiţie prin care nu se identifică două entităţi, două elemente sau două obiecte, ci un aspect inedit din experienţa cu

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)

obiectul A şi imaginea stereotipică asociată semnificatului B. Acest proces parcurge de fiecare dată trei operaţii sau momente metasemice (Borcilă 2011–2012, 2013): momentul *diasemic*, momentul *endosemic* şi momentul *episemic*.

Pentru a ilustra modul în care se realizează desemnarea *omului* în metaforele vorbirii în limba română, dar şi modalitatea în care sunt parcurse cele trei momente metasemice, vom selecta câteva exemple din corpusul nostru şi le vom studia după metoda propusă de M. Borcilă (*ibidem*), care permite observarea creaţiei metasemice din perspectiva celor trei paliere semantice ale vorbirii: *semnificaţional*, *reprezentaţional* şi *skeuologic-ontologic*. Un prim exemplu care va fi supus analizei se încadrează în metafora conceptuală OMUL ESTE ANIMAL: „Să fim *tigri*, nu *papagali*!" (Tomoiagă 2014, nota 133), care include două metasemii ce pot fi încadrate în modul terţiar: *noi* (*oamenii*) *suntem tigri* şi *noi* (*oamenii*) *suntem papagali*.

În exemplul *noi* (*oamenii*) *suntem tigri*, la palierul semnificaţional al vorbirii se surprinde unitar, intuitiv, semnificatul lexical *om* (A), ca aparţinând domeniului uman şi semnificatul lexical *tigru* (B), din domeniul animalier. La acest palier semnificaţional se activează, pe principiul opoziţional, bariera transdomenială (Tabelul 1) dintre *uman* şi *animal*, de care vorbitorii trebuie să fie în mod necesar conştienţi în vederea desemnării metasemice, fapt semnalat şi de către A. Barcelona (2003), ce reclamă obligaţia de a conştientiza eterogenitatea domeniilor[7]. În ceea ce priveşte semnificatul categorial, acesta este nominal, iar semnificatul sintactic este temă, în cazul *oameni*, în timp ce rema este *tigri*. Odată cu orientarea spre lume a semnificatului *om* în vorbire, acestuia i se asociază o schemă imagistică (A'), la palierul reprezentaţional (fiinţă care stă în două picioare, fiinţă care vorbeşte, fiinţă care munceşte etc.). La palierul skeuologic-ontologic se regăsesc ocurenţele *omului* în lume: om de afaceri, om leneş, om tânăr etc., dar alături de acestea se poate surprinde, la un moment dat, o latură cu totul aparte a *omului* (*ai*), care nu poate fi captată prin simpla determinare directă, întrucât are un tipar reprezentaţional slab sau chiar opac.

Imposibilitatea desemnării directe declanşează metasemia, prin intuirea adevăratei naturi a aspectului inedit sesizat în experienţa cu *omul*, care nu se regăseşte în semia obişnuită, ci impune o trecere dincolo de aceasta şi căutarea unei imagini sub unghiul altui semnificat. Momentul *diasemic* presupune, în primul rând, o anulare a barierei transdomeniale, posibilă prin imaginaţia care permite asocierea aspectului inedit cu schema imagistică de sub unghiul semnificaţiei dintr-un domeniu eterogen (B'). La nivelul reprezentaţional al lui *tigru* se regăseşte un tipar imagistic al forţei, al agerimii, căruia i se ataşează şi o sarcină afectivă: teama îmbinată cu respectul faţă de atitudinea de învingător, dar şi o sarcină simbolică: „Tigrul este un animal de pradă şi, de aceea, un simbol al castei războinicilor" (Chevalier–Gheerbrant 1994, vol. III, p. 354). Momentul *endosemic* are loc în interiorul semiei termenului B, *tigru*, însă infrasemnificaţional, nu la nivelul semnifi-

[7] "Therefore when we say that metaphor is a mapping across two *separate* domains, we mean that they must be *consciously* regarded as separate" (Barcelona 2003: 9).

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)

cației[8]. Asocierea *omului* cu *tigrul* nu se realizează din punct de vedere esențial, ci din punct de vedere comportamental, aşadar singurul palier în care se operează este cel reprezentațional, de sub unghiul semnificatului *tigru*, nu de la nivelul semnificatului *tigru*. În cel de-al treilea moment, cel *episemic*, tiparul imagistic asociat semnificatului *tigru* este trecut peste linia transdomenială, sub unghiul semnificatului *om*, pentru a umple golul reprezentațional. Ca urmare a acestei treceri a schemei imagistice peste linia transdomenială, are loc atât umplerea unui loc gol la nivelul reprezentațional al lui *om*, cât şi corelarea lui cu un alt semnificant: *tigru*. Dimensiunea esențială, ce defineşte însăşi finalitatea întregului proces, rămâne însă cea designațională: prin noul conținut schematic-imagistic sau reprezentațional se deschide posibilitatea designării indirecte, dar „expresive" (*i.e.* intuitiv-congruente), prin întregul semn metaforic (A – B), a aspectului experiențial inedit din comportamentul persoanei umane vizate (Borcilă 2013).

Tabelul 1

Desemnarea metasemică ***om*** – ***tigru***

Palierele semantice ale vorbirii	Ținta **om**	LINIE TRANSDOMENIALĂ	Sursa **tigru**
Palierul semnificațional	**A** **semnificat lexical** + uman **semnificat categorial** semnificat nominal **semnificat sintactic** temă		**B** **semnificat lexical** + animal - uman **semnificat categorial** semnificat nominal **semnificat sintactic** remă
Palierul reprezentațional	**A'** **schemă imagistică asociată** [gol]		**B'** **schemă imagistică asociată** forță, agerime ***ai*** **schemă afectivă** teamă şi respect **schemă simbolică** războinic
Palierul skeuologic-ontologic	**a1** – om de afaceri; **a2** – om leneş; **a3** – om tânăr; ***ai*** – om ager, dinamic, militant.		

[8] Într-o abordare comparativă între simbol şi metaforă, M. Le Guern (1973) precizează că metafora „se adresează imaginației şi sensibilității", aşadar nu vom face apel la semnificatul global, ci doar la o „imagine asociată", care este, de fapt o „reprezentare mentală".

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)

Cea de-a doua metasemie, *om – papagal*, apare în opoziție cu *omul – tigru*, din punctul de vedere al tiparului imagistic asociat. Momentul diasemic este declanşat în acest caz de nevoia „de a suspenda un balast" (Blaga 1937/1969, p. 276) lexical (*om care vorbeşte fără rost, repetând ce spun ceilalți, în loc să aibă inițiativă şi să acționeze pe cont propriu*, vezi Tabelul 2), dar şi de a găsi o imagine care să umple golul reprezentațional de sub unghiul semnificatului *om*.

Tabelul 2

Desemnarea metasemică ***om – papagal***

Palierele semantice ale vorbirii	Ţinta **om**	LINIE TRANSDOMENIALĂ	Sursa **papagal**
Palierul semnificațional	**A** **semnificat lexical** + uman **semnificat categorial** semnificat nominal **semnificat sintactic** temă		**B** **semnificat lexical** + animal - uman **semnificat categorial** semnificat nominal **semnificat sintactic** remă
Palierul reprezentațional	**A'** **schemă imagistică asociată** [gol]		**B'** **schemă imagistică asociată** sunete nearticulate, emise în mod repetat ***ai*** **schemă afectivă** enervare
Palierul skeuologic-ontologic	**a1** – om de afaceri; **a2** – om leneş; **a3** – om tânăr; ***ai*** – om care vorbeşte fără rost, repetând ce spun ceilalți, în loc să aibă inițiativă şi să acționeze pe cont propriu.		

Metafora conceptuală OMUL ESTE MATERIAL TEXTIL apare foarte frecvent în limba română contemporană, iar în proiecțiile de la domeniul-sursă, material textil, la țintă, om, se selectează elemente ce țin de aspectul materialului textil, de modul în care se prelucrează şi de rolul acestuia. Metasemiile *boarfă*, *buleandră*, *cârpă*, *otreapă*, *zdreanță* sesizează tipare imagistice care surprind utilitatea şi aspectul materialelor, dar sunt încărcate, în acelaşi timp, şi cu sarcini afective puternice de dispreț, repulsie chiar (vezi şi Zafiu 2009).

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)

Această metaforă conceptuală are la bază, însă, şi metasemii indirecte, adjectivale sau verbale:

„Era un rus înalt, *deşirat*, îmbrăcat într-o manta până în pământ" (Tomoiagă 2014, nota 206);
„Încă un exemplu de om prost şi *dezlânat*", (*ibidem*, nota 207);
„Eu recunosc că uneori limbajul meu nu este cel mai adecvat sau, în orice caz, că nu e limbajul unui preşedinte *scrobit*" (*ibidem*, nota 210);
„Reghecampf şi-*a şifonat* patronul" (*ibidem*, nota 212);
„El a fost printre primii care m-*au descusut* despre procesul meu" (*ibidem*, nota 215).

În exemplul „Reghecampf şi-*a şifonat* patronul", ţinta este „patronul", sursa, „a şifonat", fiind o metasemie verbală. Tiparul imaginar asociat semnificatului *a şifona* este foarte bogat, întrucât poartă cu sine imaginea deranjantă a obiectului supus unei astfel de acţiuni, dar şi o schemă afectivă disforică de lipsă de siguranţă şi confort.

O altă metaforă conceptuală, cu multe ocurenţe expresive este OMUL ESTE VEHICUL, proiecţiile metaforice selectând de la sursă atât modul de funcţionare a vehiculului („Stai aşa, *nu te ambala*!", *ibidem*, nota 286), cât şi componente tehnice („Tu eşti *ancora* care mă ţine cu picioarele pe pământ", *ibidem*, nota 296). În manieră similară cu metafora conceptuală omul este un aparat, omul este vehicul poate fi considerată o consecinţă a epocii tehnologizate în care trăim şi care se reflectă în modul nostru de a gândi şi de a vorbi.

Metafora conceptuală OMUL ESTE NATURĂ se regăseşte în expresii precum:

„Natalia Mateuţ *tună şi fulgeră* de supărare!" (*ibidem*, nota 224);
„Cum *m-am înseninat* citind o carte!" (*ibidem*, nota 225);
„Mă simt de obicei *mohorât* fără motiv" (*ibidem*, nota 226);
„Mă simt *pustiită* şi nefericită" (*ibidem*, nota 230).

În cel dintâi exemplu, modul metasemic este secundar, verbal, semnificatele categoriale care intră în relaţie rematică fiind un semnificat nominal şi un semnificat verbal: *omul tună şi fulgeră*. Operaţia diasemică demarează odată cu asocierea dintre o latură neobişnuită detectată sub unghiul semnificaţiei *om*, în care omul are manifestări neobişnuite cauzate de starea de nervozitate puternică şi schema imagistică asociată celor două semnificate, *tună* (zgomot puternic) şi *fulgeră* (lumină spontană, puternică). Schemei imagistice i se ataşează, în acelaşi timp, şi o sarcină afectivă, de frică, provocată de imprevizibilitatea fenomenului, dar şi o sarcină simbolică. Tunetul, pe de o parte, este considerat, simbolic, drept ameninţare divină implacabilă (Chevalier–Gheerbrant 1994, vol. III, p. 389–391), iar fulgerul reprezintă simbolic puterea divină, care poate deveni nefastă (*ibidem*, vol. II, p. 75).

Operaţia endosemică, din interiorul semiei *a tuna* şi *a fulgera*, permite o schimbare a perspectivei asupra acestora, în funcţie de modul de manifestare, nu de ceea ce sunt ele la nivelul semnificaţilor. Prin cea de-a treia operaţie, episemică,

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)

tiparele reprezentaționale de sub unghiul semnificaților *a tuna* şi *a fulgera* sunt transferate pe deasupra liniei transdomeniale, la nivelul reprezentațional al *omului*, iar semnificanții *a tuna* şi *a fulgera* denumesc alți semnificați.

În ciuda faptului că unul dintre semnificații categoriali care intră în structura metasemiei este nominal, iar celălalt este verbal, trebuie să remarcăm faptul că principalii agenți ai metasemiei sunt două nume: *om* şi *natură*. Metafora conceptuală *omul este natură* sintetizează toate exemplele de metasemii din corpusul nostru care au ca țintă, în vederea desemnării metaforice, *omul*, iar ca sursă, *natura*.

4. CONCLUZII

Prin analiza modului în care se realizează desemnarea metasemică a *omului*, studiul nostru se situează la nivelul universal al limbajului şi reprezintă o continuare şi o dezvoltare a cercetării întreprinse la Şcoala de lingvistică integrală, inițiată la Cluj-Napoca de către profesorul Mircea Borcilă, pe linia trasată de Eugeniu Coşeriu. În vederea constituirii unei lingvistici skeuologice, am urmărit recuperarea unor aspecte ce se referă la cunoaşterea lumii, adoptând elemente din semantica cognitivă.

În procesul desemnării, se parcurg, de fiecare dată, trei momente, *diasemic*, *endosemic*, *episemic*, trecându-se prin cele trei paliere ale vorbirii: *semnificațional*, *reprezentațional-imagistic* şi *skeuologic-ontologic*. Semantica cognitivă şi cea integrală îşi au punctul de întâlnire la palierul *reprezentațional-imagistic*, prin preluarea conceptului de *schemă imagistică*, care este însă situată în spațiul intrasemnificativ al limbajului, cu un traseu descendent, dinspre sesizarea unitară a unui mod-de-a-fi, spre lume. Astfel, în procesul desemnării, schemele imagistice sunt ataşate semnificatelor, nu reprezintă obiecte individuale din realitate.

Cercetarea noastră privind desemnarea metasemică a *omului* a pornit de la noua taxonomie a metaforelor conceptuale, *de ființare, de concretizare* şi *de resistematizare*, dar a avut în vedere şi cele trei moduri metasemice propuse de Mircea Borcilă: *primar – monocategorial, secundar – bicategorial* şi *terțiar – verbal copulativ*. Prin exemplele oferite şi analizate, am ajuns la concluzia că metaforele conceptuale prin care este desemnat OMUL fac parte din categoria metaforelor *de resistematizare*, întrucât domeniul conceptual OM se reorganizează în funcție de alte domenii, precum ALIMENT, ANIMAL, CONSTRUCȚIE, CORP SOLID etc. Această resistematizare nu se realizează însă în funcție de aspectele esențiale, ci conform unor tipare ce sunt achiziționate conform tradiției, culturii sau experienței şi se asociază semnificatului *om*, în procesul orientării lui spre lume.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

Bahnaru 2009 = Vasile Bahnaru, *Elemente de semasiologie română*, Chişinău, Editura Ştiința, 2009.

Barcelona 2003 = Antonio Barcelona, *Introduction. The cognitive theory of metaphor and metonymy,* în Antonio Barcelona (ed.), *Metaphor and Metonymy at a Crossroads. A Cognitive Perspective*, Berlin–New-York, Mouton de Gruyter, 2003.

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)

Blaga 1937/1969 = Lucian Blaga, *Geneza metaforei şi sensul culturii*, în idem, *Trilogia culturii*, Bucureşti, Editura pentru Literatură Universală, 1969 (ediția I: Bucureşti, Fundația pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", 1937).

Bologna 2003 = Maria Patrizia, *«Au-delà de l'arbitraire du signe»: Iconicità e metafora nell''architectura' della lingua*, în *Supplemento a Plurilinguismo. Contatti di lingue e culture. Studi in memoria di Eugenio Coseriu*. Editor V. Orioles, Udine, Università degli Studi di Udine, Centro Internazionale sul Plurilinguismo, 2003.

Borcilă 2002–2003 = Mircea Borcilă, *Lingvistica integrală şi fundamentele metaforologiei,* în DR, serie nouă, VII–VIII, 2002–2003, p. 47–77.

Borcilă 2011–2012 = Mircea Borcilă, *Lingvistică şi poetică antropologică.* Prelegeri doctorale, Cluj-Napoca, Universitatea „Babeş-Bolyai", Facultatea de Litere, 2011–2012.

Borcilă 2013 = Mircea Borcilă, *Probleme de lingvistică integrală.* Prelegeri masterale, Cluj-Napoca, Universitatea „Babeş-Bolyai", Facultatea de Litere, 2013.

Chevalier–Gheerbrant 1994 = Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri*, vol. I–III, Bucureşti, Editura Artemis, 1994.

Coseriu 1995 = Eugenio Coseriu, *My Saussure*, în *Saussure and Linguistics Today*. A cura di Tulio de Mauro, Shigeaki Sugeta, Roma, Bulzoni Editore, 1995, p. 187–191.

Coşeriu 1952/2009 = Eugeniu Coşeriu, *Creația metaforică în limbaj,* în Coşeriu 2009, p. 167–197 (*La creación metaforica en el lenguaje*, în „Revista Nacional" (Montevideo), 1952, p. 82–109).

Coşeriu 1955/2009 = Eugeniu Coşeriu, *Determinare şi cadru,* în Coşeriu 2009, p. 198–233 (*Determinación y entorno. Dos problemas de una lingüística del hablar*, în „Romanistisches Jahrbuch", VII, 1955–1956, p. 24–54).

Coşeriu 2000/2010 = Eugeniu Coşeriu, ***Orationis fundamenta***. *Rugăciunea ca text,* în „Transilvania", XXXIX, 2010, nr. 9, 1–12 (***Orationis fundamenta***. *La preghiera come testo*, în Giuseppe De Gennaro (ed.), *I Quattro Universi di Discorso. Atti del Congresso Internazionale „Orationis Millennium". Sotto l'Alto Patronato del Presidente della Repubblica, L'Aquila, 24–30 giugno 2000*, Città del Vaticano, 2000, p. 24–47).

Coşeriu 2009 = Eugeniu Coşeriu, *Omul şi limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii şi lingvistică generală*, Iaşi, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2009.

Dobrovol'skij–Piirainen 2005 = Dimitrij Dobrovol'skij, Elisabeth Piirainen, *Figurative Language: Cross-Cultural and Cross-Linguistic Perspectives*, Amsterdam, Elsevier, 2005.

DR, serie nouă = „Dacoromania", serie nouă, Cluj-Napoca, I, 1994–1995 şi urm.

Faur 2012 = Elena Faur, *The Metaphors for Death and the Death of Conceptual Metaphors in Poetry. An Analysis Based on Emily Dickinson's Poem «Because I Could not Stop for Death»* în DR, serie nouă, XVII, 2012, nr. 2, p. 108–123.

Faur 2013a = Elena Faur, *Semantica cognitivă şi emergența studiilor elocuționale*. Teză de doctorat, Cluj-Napoca, Universitatea „Babeş-Bolyai", 2013.

Faur 2013b = Elena Faur, *Integral Semantics and Conceptual Metaphor: Rethinking Conceptual Metaphor Within an Integral Semantics Framework* în „Journal of Cognitive Semiotics", V, 2013, nr. 1–2), p. 108–139; [online], consultat în 23 noiembrie 2014. URL: http://www.cognitivesemiotics.com.

Gardes Tamine 2011 = Joëlle Gardes Tamine, *Au cœur du langage. La métaphore*, Paris, Honoré Champion Éditeur, 2011.

Goatly 1997 = Anderw Goatly, *The Language of Metaphors*, London–New York, Routledge, 1997.

Johnson 1987 = Mark Johnson, *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*, Chicago–London, The University of Chicago Press, 1987.

Kövecses 2010 = Zoltán Kövecses, *Metaphor. A practical introduction*, Oxford, Oxford University Press, 2010.

Lakoff–Johnson 1980/1985 = George Lakoff, Mark Johnson, *Les métaphores dans la vie quotidienne*, Paris, Les Editions de Minuit, 1985 (*Metaphors with live by*, 1980).

Lazăr 2002–2003 = Lucian Lazăr, *Criterii de tipologizare a câmpurilor lexicale*, în DR, serie nouă, VII–VIII, 2002–2003, p. 77–99.

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)

Le Guern 1973 = Michel Le Guern, *Sémantique de la métaphore et de la métonymie*, Paris, Librairie Larousse, 1973.
Müller 2008 = Cornelia Müller, *Metaphors Dead an Alive, Sleeping and Walking. A Dynamic View*, Chicago–London, University of Chicago Press, 2008.
Tamine 1979 = Joëlle Tamine, *Métaphore et syntaxe*, în „Langages", LIV, 1979, nr. 12, p. 65–81.
Tomoiagă 2013 = Maria-Alexandrina Tomoiagă, *La métaphore dans l'activité de parler*, în „Studia Universitatis „Babeş–Bolyai", series Philologia, LVIII, 2013, nr. 2, p. 201–214.
Tomoiagă 2014 = Maria-Alexandrina Tomoiagă, *Metaforica vorbirii în limbajul cotidian. Cu un proiect de sistematizare a domeniului românesc contemporan*. Teză de doctorat, Cluj-Napoca, Universitatea „Babeş-Bolyai", 2014.
Tomoiagă 2015 = Maria-Alexandrina Tomoiagă, *Metaforele conceptuale în limba română contemporană*, în DR, serie nouă, XX, 2015, nr. 1, p. 55–67.
Zafiu 2009 = Rodica Zafiu, *Metafora obiectului uzat*, în „România literară", XLII, 2009, nr. 45, p. 15.

THE METASEMIC DESIGNATION OF THE *HUMAN BEING* IN CONTEMPORARY ROMANIAN
(*Abstract*)

By analyzing the metasemic designation of the *human being*, our study is situated at the universal level of language. It also wishes to continue and develop the research carried out within the Cluj-Napoca School of Integral Linguistics created by Professor Mircea Borcilă in line with Eugeniu Coşeriu's work, by proposing a *skeuological* linguistics wich focuses on aspects related to knowledge of the world with the help of cognitive semantics elements.

The designation process always includes a diasemic, an endosemic and an episemic moment at the three levels of speech: *significance*, *representational-imaging* and *skeuological-ontological*. Cognitive and integral semantics meet on the *representational-imaging* level by taking over the concept of image-schema. However, this concept is situated in the intra-significance space of speech and has a downward trajectory from the wholesome understanding of a way of being towards the world.

Our research on the metasemic designation of the *human being* starts from a new taxonomy of conceptual metaphors related to *being*, *concreteness* and *re-systematization*. It also takes into consideration the three metasemic modes put forward by Mircea Borcilă: *primary* – referring to one category, *secondary* – denoting two categories and *tertiary* – copulative verbal. Following the analysis of some examples, we can state that the conceptual metaphors used to designate the human being belong to the category of *re-systematization* metaphors since the conceptual domain of the HUMAN BEING is reorganized according to other domains such as FOOD, ANIMAL, CONSTRUCTION, etc. However, this re-systematization is not carried out according to essential aspects. It is based on acquired patterns linked with tradition, culture or experience, and it is associated with the significate of the *human being* within the process of opening towards the world.

Cuvinte-cheie: *desemnare metasemică*, *lingvistică integrală*, *semantică cognitivă.*
Keywords: *metasemic designation*, *integral linguistics*, *cognitive semantics.*

Universitatea de Medicină şi Farmacie
„Iuliu Haţieganu"
Disciplina Limbi moderne
Cluj-Napoca, str. Louis Pasteur, 6
alexandrina.tomoiaga@yahoo.fr

BDD-A24620 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:18 UTC)